

Utdanningsdirektoratet

Mail: post@udir.no

SAFO er en paraplyorganisasjon for Norges Handikapforbund (NHF), Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU), Norges Handikapforbunds Ungdom, Angstforeningen og Foreningen Norges Døvblinde (FNDB).

Vår felles visjon er likeverd og likestilling for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Organisasjonene samarbeider om å gjøre FN-konvensjonen om rettighetene for mennesker med nedsatt funksjonsevne til

Oslo, den 19. mai 2025

Saksbehandler: Annette Jensen

Innhenting av kunnskap om arbeidet med tidlig innsats, inkludering og tilrettelegging i barnehage, skole og SFO

Vedlagt er SAFO sitt innspill på Udir sin innhenting av kunnskap om arbeidet med tidlig innsats med svar på spørsmål gitt i brev av 25. april 2025.

1. Hvordan vurderer dere kompetansesituasjonen i barnehager og skoler, når det gjelder målet om å være tidlig inne, tilpasse og tilrettelegge – før vansker vokser seg store? Ser dere tegn til en utvikling på dette området?

Tidlig innsats er snakket mye om i flere år allerede, og det ble muligens en større bevissthet rundt dette ved innføringen av ny opplæringslov og ved ny rammeplan for barnehager. Likevel vet vi at det fortsatt er langt igjen når det kommer til den praktiske gjennomføringen av tidlig innsats. Vi vet blant annet at mange ansatte i barnehage og skole føler de mangler tilstrekkelig kompetanse til å tilpasse opplæringen for denne elevgruppen, blant annet innenfor områder som spesialpedagogikk og ASK.

I 2022 mottok 3,6% av barna i barnehagen spesialpedagogisk hjelp. Totalt 9 759 barnehagebarn. I tillegg til barn med vedtak om spesialpedagogisk hjelp, går det 5 394 barn med nedsatt funksjonsevne i barnehagen. (<https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-barnehage/analyser/fakta-om-barnehager-2022/spesialpedagogisk-hjelp/>)

Tall fra 2022 viser at 3 av 10 barnehager ikke oppfyller pedagognormen. 8% av barnehagene oppfylte ikke pedagognormen, mens 25% av barnehagene oppfylte pedagognormen med dispensasjon. (<https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-barnehage/analyser/fakta-om-barnehager-2022/status-normer/#i-2022-hadde-67-prosent-av-de-pedagogiske-lederne-dispensasjon-fra-utdanningskravet-noe-som-er-en-liten-okning-fra-2021.-det-betyr-a>)

Tre ganger så mange elever får spesialundervisning på 10. trinn som på 1.trinn, og over halvparten av disse har 190 timer eller mer.

2.Hvordan vurderer dere kompetansesituasjonen i barnehager og skoler, på vanlige spesialpedagogiske fagområder (for eksempel lese- og skrivevansker, matematikkvansker, språkvansker, ADHD og autismspekterforstyrrelser)? Ser dere tegn til en utvikling på dette området?

Se punkt

3. Får barn og elever raskere hjelp og tilrettelegging, innenfor ordinær opplæring? Evt hvordan gjøres det?

4. Hvordan jobbes det med å skape en kultur for inkludering med mål om at alle barn og elever skal få gode, tilpassede tilbud? Ser dere tegn til en utvikling?

Alle funksjonshemmede elever har rett til å gå på den skolen de søker til, og til å få den tilrettelagte opplæringen som man evt. har behov for. Foreldrene blir i mange tilfeller rådet til å velge eller søke andre løsninger med den begrunnelse at eleven dermed vil få et bedre tilrettelagt undervisningsopplegg, bedre utstyr og bedre kvalifiserte lærere.

Jo eldre man blir, jo mer skilles funksjonshemmede ut fra det ordinære klassefellesskapet. I barnehagen er 1 av 10 barn ekskludert fra det ordinære fellesskapet I barneskolen er 3 av 10 barn ekskludert I ungdomsskolen er 5 av 10 barn ekskludert I videregående skole er 7 av 10 barn ekskludert fra det ordinære klassefellesskapet

Antall barn i spesialskoler øker, Tall for 2024 viser at antall barneskoleelever i spesialskole og spesialavdeling har økt med hele 40% de siste ti årene. Fra 1928 barneskoleelever i 2014 til 2697 i 2024. Antall elever i grunnskolen som er plassert på «faste avdelinger for tilrettelagt opplæring» er 5042. (<https://www.utdanningsnytt.no/barneskole-elever-gsi/stadig-flere-barneskoleelever-gar-pa-spesialskole/425996>)

5. Er det en utvikling i hvordan PPT jobber for å støtte barnehage og skole i å arbeide forebyggende? Barn og elever med særskilte behov

6. Hvordan vurderer dere det pedagogiske tilbudet til barn og elever med behov for særskilt tilrettelegging? Har det vært en utvikling her?

Tre av fire timer med spesialundervisning i grunnskolen utføres av assistenter og ikke av lærerutdannede lærere, ifølge tall fra GSI. (<https://www.undanningsforbundet.no/var-politikk/undanningsforbundet-mener/artikler/larerutdannede-larere-til-alle-elever/tall-og-statistikk-om-larermangelen-i-skolen>)

For skoleåret 2022-2023 i grunnskolen viser tall fra statistisk sentralbyrå at neste 8,6 millioner undervisningstimer ble utført av ansatte uten lærerutdanning.

Dette er en stor bekymring, da vi vet at kompetansen og kunnskapen til lærerne er av stor betydning for hvilket utbytte elevene får av utdanningsløpet sitt. At kun 25% av spesialundervisningen utføres av faglærte lærere sier vel sitt om kvaliteten og tilbudet disse elevene får.

7. Hvordan vurderer dere tilbudet i SFO for elever med behov for særskilt tilrettelegging? Har det vært en utvikling her?

Vi får ofte tilbakemeldinger på at SFO er en utfordring for mange barn med en funksjonshindring, det er blant annet fordi bemanningen er helt annerledes enn i skoletiden. Elever som har assistent i hele eller deler av skoledagen, kan risikere å ikke ha assistent når skoledagen er over, til tross for at de har samme behov for tilrettelegging.

Til tross for at SFO er et valgfritt tilbud, er SFO det eneste tilbudet kommunen gir foreldre som trenger avlastning på dagtid. (for å kunne stå i jobb for eksempel) Som for alle andre barn, passer heller ikke SFO for alle barn med en funksjonshindring. SFO etter 4. klasse må være frivillig og ikke føre til avkortning av andre tjenester.

Åpningstidene er også en utfordring, her ser vi egne kommunale løsninger og variasjonen er stor. I Porsgrunn er eksempelvis spesialskolene (3 avdelinger) lagt opp på en måte som gjør det umulig for foreldre å stå i full jobb. Har man plass ved spesialskolen, så kan man ikke søke plass på vanlig SFO.

I Kristiansand har spesialskolen valgt å ikke ha SFO på morgenen, men heller la spesialskoleelevene begynne en halv time før elevene som går på den ordinære skolen begynner.

SFO-tilbudet må være tilrettelagt slik at barn med funksjonsnedsettelse får et likeverdig tilbud, som er individuelt tilpasset. Omfang av praktisk bistand må også gjelde i SFO tilbudet.

8. Hvordan ivaretas prinsippet om at barn skal bli hørt i alle saker som angår dem? Har det vært en utvikling her?

Erfaringen er at barnets stemme står høyt på agendaen, likevel er det grunn til bekymring spesielt på spesialskolene hvor flere barn trenger tilrettelegging for å få frem sine meninger. Barn som bruker alternativ kommunikasjon er spesielt utsatt, da det ikke alltid er personer rundt barnet som kan språket deres.

9. Bidrar PP-tjenesten til at barnehager og skoler kontinuerlig vurderer om, når og hvordan barn og elever som har vedtak om spesialpedagogiske tiltak, får et tilfredsstillende tilbud?

Vår erfaring er at tilretteleggingen og oppfølgingen den enkelte elev med behov for særskilt tilrettelegging får varierer veldig. Noen skoler er flinke, andre ikke. Dette kan også være svært personavhengig.

En stor bekymring er nivået på den enkelte elevs IOP, her får vi tilbakemeldinger på at forventningene til elevene ofte er lave og at kravene som settes er under hva eleven faktisk kan fra før. Det er også stor variasjon på hvor ofte IOP evalueres, og enkelte sier at det blir et «klipp og lim» dokument med få variasjoner fra år til år. Ambisjonsnivået på vegne av særlig utviklingshemmede elever, er lavt. De mangler læreplaner og reell opplæring i fag som matematikk og norsk. Alt for ofte er vaffelsteking og opplæring i dagliglivets gjøremål gjennomgangstema i skolen. Mangel på ressurser og fagkompetanse i opplæringen fører til at elevene går ut av grunnskolen uten nødvendig basiskunnskap.

Det er vår klare anbefaling at det bør føre særskilt tilsyn med spesialskolene, både for å sikre høy kvalitet på det faglige, men også for å sikre at elevenes sosiale miljø er godt.

10. Er det annen informasjon dere ønsker å supplere med for å beskrive status i barnehage, skole og SFO – knyttet til arbeidet med tidlig innsats, tilpasset opplæring og individuell tilrettelegging?

Vennlig hilsen

Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner (SAFO)

Janne Skei
daglig leder

Annette Jensen
prosjektleder